

עקב, המדור - הגיגים, ד"ר חזות גבריאלי

מצוות וגביות

מה התמורה ל"עקב תשמעון"? עשב, אוכל בשפע, בריאות, מחצבים, ושלוש. זהו? מה עם המימד הרוחני? מה עם : יראה, אהבה, שלוה פנימית, מידות, חכמה? האם התורה בפרשתנו מבקשת להדגיש את הקשר בין התנהלות היהודי ביום לבין כמות ואיכות הגביות במדף שבסופר? האם זהו המקור לביטוי העממי- 'העיקר הבריאות'? לכאורה כך ממש אומרים הפסוקים :

(יב) וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרַתֶּם וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְתָּיִךְ: (יג) וְאַהֲבֶיךָ וּבִרְכָךָ וְהִרְבֵּיךָ וּבִרְךָ פְּרִי-בִטְנְךָ וּפְרִי-אֲדָמְתְּךָ דִּגְגֶיךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ שְׁגֵר-אֲלֵפֶיךָ וְעִשְׂתָּרֶת צֹאנֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁפַּע לְאַבְתָּיִךָ לְתֵת לְךָ: (יד) בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל-הָעַמִּים לֹא-יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעִקְרָה וּבְבִהֶמְתֶּךָ: (טו) וְהִסִּיר יִקְוֶה מִמֶּךָ כָּל-חֲלִי וְכָל-מַדּוּי מִצָּרִים הָרְעִים אֲשֶׁר יִדְעֶת לֹא יִשְׁיִמֶם בְּךָ וּנְתַנֶּם בְּכָל-שָׁנָאִיךָ:

הרמב"ם (מו"נ, ח"ג, ל"ז) השם את 'הידיעה' כפיסגת השאיפות של היהודי, מציע לראות בגמולים אלו מעין 'הכרח הסטורי' בדומה לעניין הקרבנות, כדי להתמודד חזיתית בהבטחות של העבודה זרה דאז. מה אם כן משמעות דברים אלו היום? האם נוכל להצביע על קשר מובהק בין קיום מצוות לביטחון כלכלי? האם יהודי החותר ל'צדיקות' צריך לפתח תקוות גנוזות באשר למצבו הכלכלי? התמודדות חזיתית עם השאלות הללו מחייבת הגדרת 'צדיקות' ו'מצב רוחני', ובעיקר דיון בשאלה: האם הצדיק אמור להיות מודע לצדיקותו? האם אפשר שהצדיקות נמצאת בספירה אחרת מחוץ לתודעתו של הצדיק? אם אכן זהו המצב, השאלות כלל אינן מתחילות. התורה דנה במקרה זה רק בצד הגלוי של הנושא.

חשבתי שאפשר אולי לדלג על המשוכות הקשות הללו בקריאה 'שונה' של הפסוקים. הגמולים המתוארים בפרשתנו אינם עומדים בפני עצמם. הם רק הסימפטום החיצוני של המצב הרוחני הכביר בו נהיה שרויים כיחידים וכאומה בקיימנו את מצוות השם **בארץ ישראל** באופן מיטבי. פרשה זו מובנת היטב רק על רקע תובנה זו.

להדגמת העניין נבחן שני פסוקים דומים להפליא על אף שעניינם שונה.

(טז) וְאֶכְלֶתָ אֶת-כָּל-הָעֵצִים אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ נִתָּן לְךָ לֹא-תִחֹס עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת-אֱלֹהֵיהֶם כִּי-מוֹקֵשׁ הוּא לְךָ:

(יז) וְאֶכְלֶתָ וְשָׁבַעְתָּ וּבִרְכָתָ אֶת-יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ:

על 'אכילת עמי כנען' כותב רש"י הירש על אתר:

"... בכל המקומות האלה "אכל" מורה על השמדת אוכלוסייה, בייחוד באמצעות חרב. וכן מצאנו "אכל" כנשוא של "חרב", כגון דברים לב, מב ועוד. בלאו הכי, מושג ה"מלחמה" - משורש "לחם" (השוה פי' בראשית יד, ב) - קשור בקשר הדוק למושג המזון, ולפי זה אפשר ש"אכל" בהקשר זה איננו מלחמה אובייקטיבית לצורך השמדה אלא השמדת האוכלוסייה לצורך הקיום העצמי".

ודוק, גם 'אכילת העמים' המטאפורית וגם הברכות על אכילה לשבעה, הן מצוות על רקע: הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ. אין אנו מצווים להשמיד סתם את אוכלוסיית ארץ כנען אלא לצורך הקיום העצמי, משום שזו הארץ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ נִתָּן לְךָ. התורה מדגישה את המימד הרוחני כעיקר המצווה: לֹא-תִחֹס עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת-אֱלֹהֵיהֶם כִּי-מוֹקֵשׁ הוּא לְךָ: הקיום העצמי בלשון הרש"י הירש הוא הקיום הרוחני.

גם הפסוק המהווה מקור לברכת מזון אינו מצווה אותנו לברך על הפירות הטעימים או גודש החיטה אלא על-הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ. פשיטא שאנו צריכים לברך על המזון, ברם, הוא מהווה סימן חיצוני של הברכה הרוחנית השרויה **רק בארץ ישראל**. זו הארץ אותה מכנה משה רבנו, שאיווה להיכנס אליה לא בשביל לאכול מפירותיה, אלא אך ורק בשל היותה **הארץ הטובה**.

דוד המלך מסכם רעיון זה, המנמק את ירושת הארץ בקיום מצוות בארץ ישראל, כך:

וְעַתָּה לְעֵינַי כָּל־יִשְׂרָאֵל קְהַל־יִקְוֹק וּבְאֲזְנֵי אֱלֹהֵינוּ שָׁמְרוּ וּדְרֹשׁוּ כָּל־מִצְוֹת יְקֹוֹק אֱלֹהֵיכֶם לְמַעַן תִּירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה וְהַנְּחַלְתֶּם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם עַד־עוֹלָם: (דברי הימים א פרק כח).

להערות: hazutg@gmail.com